

restaurate după planurile sau sub conducerea sa directă (extrem de numeroase și risipite pe întreg întinsul Greciei).

Din cele 35 de studii alcătuind sumarul volumului, 15 sînt de istorie și arheologie bizantină: dacă le amintesc e numai pentru a arăta că printre semnatarii lor se numără specialiști de o atît de mare autoritate ca Franz Babinger, Jean Darrouzès, O. Demus, A. Grabar, V. Laurent, B. Lavagnini, P. Lemerle, M. Manousakas, G. Moravcsik, D. Talbot Rice, N. Tomadakis, A. Xingopoulos. Restul de 20, semnate și ele cu nume prestigioase, se împart în proporții inegale între contribuții de filologie clasică (K. Bourberis, Τὸ φίλον καὶ τὸ κοινὸν ἐν τῇ πόλει; J. M. Cook, *Mimnermus' River*; E.P. Papanoutsos, 'Ο φόβος καὶ ὁ ἔλεος τῆς τραγωδίας), onomastică creto-miceniă (K. Ktistopoulos, 'Ονόματα 'Μαριὰ', καὶ Κρητομικηναϊκά), arheologie egeeană și greacă (Sp. Marinatos, 'Αετός; C. W. Blegen, *Architectural Notes from Pylos*; G. E. Mylonas, 'Η Βορεία πύλη τῶν Μυκηνῶν; S. Weinberg, *An archaic Greek bronze and iron hanging lamp*; G. M. A. Richter, *The Origin of the Bust Form of the Portraits*; G. Bakalakis, Κορύμφωμα ἐπιτυμβίας στήλης ἐκ Μαρωνείας; Ch. Picard, *Sur les dédicaces monumentales apposées en Grèce aux entablements de façades d'édifices sacrés ou civils*; S. Karouzou, 'Ο Σάτυρος τῆς Λαμίας — ἀκροτήριον; Homer Thompson, *A Colossal Moulding in Athens*; N. Kontoleon, 'Αρχαϊκὴ ζωφόρος ἐκ Πάρου; F. W. Deichmann, *Zur Entstehung der spätantiken zweizonen Tierkapitelle*), epigrafie (A.P. Christophilopoulos, Γῆς καὶ οὐρίας ἔγκτησις κατὰ τὸ 'Αττικὸν δίκαιον; Georges Daux, *Deux stèles d'Acharnes*; B.D. Merritt, *The Year of Kydenor*; L. Robert, *Noms de métiers dans des documents byzantins*; E. Vanderpool, *The Acharnian Aqueduct*).

Firește, de o analiză a fiecăruia în parte nu poate fi vorba. De unele din ele voi avea prilejul să mă ocup la o altă rubrică a acestei reviste. Închei, deci, subliniind o dată mai mult interesul contribuțiilor și valoarea culegerii în ansamblu, care face din acest Χαριστήριον o podoabă pentru orice bibliotecă.

D. M. Pippidi

КУЛЬТУРА АНТИЧНОГО МИРА, Moscova, 1966, 300 p.

Cu ocazia împlinirii a 40 de ani de activitate științifică, prietenii, colegii și elevii distinsului arheolog sovietic Vladimir Dimitrievici Blavatski, profesor la Universitatea din Moscova, i-au oferit în omagiu un volum de studii cu privire la istoria și arheologia orașelor pontice și a ținuturilor aflate sub influența lor. Profesorul V.D. Blavatski este cunoscut în lumea științifică internațională prin contribuțiile sale la cunoașterea antichităților nord-pontice. Prietenii și colegii din România se asociază la acest omagiu.

Volumul cuprinde un număr de 35 de contribuții, unele din ele de un interes deosebit. N.V. Anfimov, *Complexul de obiecte de bronz din kurganul de lângă st. Temijbelski* (p. 19—23): publică câteva obiecte de bronz (un bazin cu trei picioare în formă de lei, două aplici reprezentînd grifoni și amazoane, un bol hemisferic de tip megarian nedecorat, doi clopoței), descoperite în reg. Krasnodarsk, pe care le datează în veacul al IV-lea î.e.n. G.D. Belov, *Sarcophage din Chersones* (p. 24—28): publică fragmente de sarcofage cu ghirlande, din sec. II—III. A.I. Boltunova, *Cu privire la cultul lui Zeus Soter în Bospor* (p. 29—38): discută grafitul de pe un kantharos din veacul al IV-lea î.e.n. descoperit la Hermonassa, adunînd celelalte documente privind acest cult în cetățile nord-pontice. S.P. Boriskovskaia, *Problema cultului lui Artemis în Corintul arhaic* (p. 39—46). I.B. Brașinski, *Noi teracote decorative arhitectonice de la Olbia* (p. 47—52). A.I. Voscina, *Relief roman: portretul celor doi frați din colecția Ermitaj* (p. 63—69): publică o placă fune-

rară de marmură reprezentînd busturile a două personaje masculine, pe care autoarea o datează către anul 20 î.e.n. A.V. Burakov, *Fragmente de cornişă de gips şi de frescă din aşezarea Kozîrovka* (p. 53–62): publică o serie de fragmente arhitectonice policrome din decoraţia interioară a unei locuinţe din aşezarea de la Kozîrovka, situată pe malul drept al limanului Bugului, la 12 km Nord de Olbia, datînd din veacul I e.n. B.F. Gaidukevici, *Prinosul lui Heraios din Mirmekion* (p. 70–76): publică un fragment de platou acoperit cu firnis negru şi decorat în interior cu un ornament stampilat. În interiorul piciorului se găseşte inscripţia zgîriată: 'Ἡραῖος ἀνέθηκεν ἄρχοντος Σπαρδόκου, care datează acest ex voto în vremea lui Spartokos III fiul lui Eumelos (304–284). Autorul discută în continuare forma numelui Σπάρδοκος şi consideră că înlocuirea lui τ din inscripţiile oficiale cu δ este o dovadă a caracterului tragic al numelui şi implicit al dinastiei bosporane. I.B. Zeest, *Relief din Hermonassa cu reprezentarea lui Herakles* (p. 77–82). E.G. Kastanaian, *Amazonomachia pe mozaicul din Apollonia Ilirică* (p. 83–92): examinează mozaicul descoperit în 1959 de expediţia albanezo-sovietică şi datînd din veacul I e.n. M.M. Kobîlina, *Tors de teracotă din Chersones reprezentînd pe Herakles* (p. 93–98). Iu. K. Kolosovskaia, *Colegiile cultului imperial în provinciile dunărene* (după inscripţiile din Noricum, Dacia şi Pannonia) (p. 99–108). G.A. Koselenko, *Influenţe apusene asupra teracotelor din Margiana* (p. 108–109). I.T. Kruglikova, *Cu privire la cultul zeiţei chloniene în Bospor în veacurile II–III e.n.* (p. 110–115): discută cîteva statuete descoperite în aşezările rurale din Bospor reprezentînd divinităţi autohtone. V.I. Kuziscin, *Teoria fertilităţii solului la agronomii romani din veacurile I î.e.n. – I e.n.* (p. 116–123). E.I. Levi, *Cu privire la cultul lui Apollo Delphinios la Olbia* (p. 124–130): autoarea adună cîteva fragmente de inscripţii în care se aminteşte numele lui Apollo Delphinios: o dedicaţie din veacul V î.e.n.; trei fragmente dintr-un luterion de marmură, avînd o dedicaţie săpată pe margine, datînd din aceeaşi vreme; două fragmente din alte două luterii pe care autoarea crede a surprinde numele zeului. G.A. Lordkiparidze, *Sisteme ponderale din Colchida* (p. 131–134). N.M. Loseva, *Cîteva noi determinări de vase cu figuri roşii din Muzeul Puşkin* (p. 135–139): Kylix atribuit pictorului «Yale»; doi lekythoi atribuiţi pictorului din «Karlsruhe»; patru lekythoi atribuiţi pictorului «Aischines». I.D. Marcenko, *Din istoria arhitecturii la Panticapaeum* (p. 140–146), anunţă descoperirea unui important edificiu, situat lângă agoraua oraşului: un portic doric, din care s-au păstrat stilobatul cu unele coloane în situ, fragmente importante din coloane, antablament (triglyphion şi friza dintr-o singură piesă), capitelul, cornişa. Toate piesele, din calcar local, păstrează în condiţii foarte bune pictura originală. Din decoraţia interioară au fost recuperate părţi din tencuială, cu urme importante de pictură. Edificiul este datat la începutul sec. II î.e.n. Aşteptăm cu deosebit interes publicarea în extenso a acestui important edificiu. I.S. Nikolaev, *Regularitate artistică în compoziţia podului din Gard* (p. 147–158). N.A. Onaiko, *Cu privire la centrele de producţie a garniturilor de aur de pe tecile şi minerele săbiilor scitice timpurii descoperite în regiunea Niprului* (p. 159–176). V.V. Pavlov, *Statuetă feminină egipteană din colecţiile Muzeului Puşkin* (p. 177–185). B.G. Peters, *Reprezentarea corăbiilor bosporane pe tencuială la Panticapaeum* (p. 186–196). F.A. Petrovski, *Motive antice în comedia lui Ostrovski* (p. 197–202). G.A. Pugacenkova, *Fata cu lutul în sculptura din Chalchîn* (p. 214–223). Iu.A. Saveliov, *Vase cipriote în colecţiile Muzeului Puşkin* (p. 224–227). I.A. Sidorova, *Kylix corintic din colecţiile Muzeului Puşkin* (p. 228–234): publică un kylix, cumpărat în veacul trecut la Neapole, decorat în zone: A, şir de călăreţi; B, comaşti. Autoarea îl atribuie pictorului «frizei de călăreţi» (MC) şi face unele interesante consideraţii cu privire la operele acestui pictor. A.P. Smirnov, *Elemente antice în cultura populaţiilor din Nord-Estul Europei* (p. 237–242). N.I. Sokolski, *Cu privire la sculptura sindă* (p. 243–258): publică o statuie descoperită într-un kurgan situat între Kepoi şi Phanagoreia; piesa datează din epoca elenistică, dar este de producţie indigenă; autorul stringe o serie de piese (28), aproximativ contemporane, care, toate împreună, reprezintă documente foarte interesante cu privire la sculptura sinzilor. N.P. Sorokina, *Capitel de marmură de la*

Olbia (p. 259-264): se ocupă de un capitel corintic (cu bucranii), descoperit de Farmakowski la Olbia și păstrat în Muzeul de istorie din Moscova, avînd trei fețe (folosit deci—cum presupune autoarea — pentru o coloană votivă) și datat în veacul al III-lea î.e.n. G.A. Tvetæva, *Instrument de lucru în formă de deget* (p. 265—267). D.B. Şelov, *Tamga a lui Roimetalkes* (p. 268—277). P.N. Schultz, *Relief funerar din cercul sarmatic* (p. 278—286). I.G. Şurgaia, *Din istoria ceramicii elenistice alexandrine* (p. 287—293).

Petre Alexandrescu

MORDAKTE WINCKELMANN. Die Originalakten des Kriminalprozesses gegen den Mörder Johann Joachim Winckelmanns (Triest, 1768), aufgefunden und im Wortlaut des Originals in Triest 1964 herausgegeben von Cesare Pagnini, übersetzt und kommentiert von Heinrich Alexander Stoll (Winckelmann-Gesellschaft Stendal, Jahresgabe 1965). Berlin, Akademie-Verlag, 1965. 181 p. în 16°, 24 il. afară din text.

La 8 iunie 1968 se vor împlini două veacuri de la asasinarea în condiții rămase pînă astăzi misterioase a întemeietorului studiilor moderne de istorie a artei antice — Johann Joachim Winckelmann. Nu doar că ucigaşul ar fi scăpat nepedepsit, sau că detaliile materiale ale crimei ar fi rămas necunoscute. Criminalul — Francesco Arcangeli — și-a primit îndată pedeapsa; în linii mari, împrejurările omorului s-au vădit și ele la judecată. Ceea ce nu s-a putut stabili limpede, ceea ce va continua să rămînă o taină chiar și după publicarea dosarului descoperit de Cesare Pagnini în 1964, iar acum tradus și publicat — cu interesante adnotări și cu un bogat material ilustrativ — de Heinrich Alexander Stoll, e mobilul crimei, cu privire la care ultimele declarații ale victimei ori răspunsurile ucigaşului la interogatoriul luat de autoritățile judiciare nu oferă indicații suficiente.

Oricare ar fi în această privință adevărul, e neîndoios că documentele date la iveală de Pagnini-Stoll vor fi citite cu interes nu numai de biografii de azi sau viitori ai lui Winckelmann, dar și de criminologi și de istoricii medicinei legale în Europa veacului al XVIII-lea. E vorba doar de un dosar judecătoresc complet, din care nimic nu lipsește, de la primele încheieri ale polițaiului chemat să primească declarațiile lui Winckelmann (grav rănit dar încă lucid, și care avea să supraviețuiască mai multe ceasuri atacului săvîrșit la începutul dimineții), pînă la procesul-verbal redactat după tragerea pe roată a condamnatului. În anexă, se dau și o serie de acte în legătură cu drama, de la inventarul obiectelor aflate în camera crimei pînă la testamentul victimei și la memoriul înaintat judecătorilor, în numele clientului său, de avocatul apărării, Lovisoni.

Editorul volumului pe care-l semnalăm, Heinrich Alexander Stoll, e cunoscut cititorilor Studiilor Clasice ca biograf autorizat al lui Heinrich Schliemann, dar și ca autor al mai multor cărți de succes închinat unor descoperiri arheologice de mare însemnătate, de la templele grecești ale Siciliei pînă la manuscrisele de la Marea Moartă. « Actele omorului lui Winckelmann » sporesc datoria noastră de recunoștință față de un cercetător talentat, a cărui rivnă ne oferă prilejul de a zăbovi — nu fără stringere de inimă — asupra sorții tragice a unuia din ctitorii neumanismului german și european.

D. M. Pippidi